

6. Peter, Frans en Hans Beks holden als jonge jongens naar de kerk in Oirschot, die bij de zoveelste beschieting in brand vloog. Geschreven door Hans Beks

Met als inleiding “de Jonge Middenstand uit de jaren vijftig”

Op een vrijdagmiddag stapte ik de winkel van slager Smits binnen en wie stond daar? Broer.

Mijn broer? Nee. Broer van Hotel De Zwaan in Oirschot. Ofwel Broer van Overbeek. We hadden elkaar in tien jaar niet gesproken en dus werd er gebuurt en bijgepraat en teruggekeken. Broer was in mijn jeugd hotelhouder van Hotel De Zwaan, samen met echtgenote Marie.

De Zwaan was het stamcafé van ‘Jongeren uit de Middengroepen’, zoals dat toen heette. Een energieke vereniging van jongens tussen de achttien en de dertig.

Wij organiseerden van alles.

Musicals, hoorspelen, toneel, lezingen, de St. Nicolaasintocht met de daarbij behorende huisbezoeken, Nieuwjaarbals, Paasbals, en tuinfeesten, midzomerfeesten met één of vaak twee orkesten.

Het was het begin van de jaren vijftig, de tijd van de brillcream en levende muziek.

Overall hoorde je orkestjes, in cafés, dancings en nachtclubs.

Bij ‘Broer van De Zwaan’, zoals wij hem noemden, speelde ieder weekend ‘The Sparrowswingers’, een semi-professionele dixielandband.

Jazz uit het noorden van de Verenigde Staten.

Door zijn onbepaalde improvisaties was jazz het symbool van onze bevochten vrijheid.

Maar ook andere genres waaiden in dit kielzog over. Music uit de States werd in.

En met die muziek vond ook de juke-box zijn weg in Europa.

Rond 1955 wijdde Broer van De Zwaan zijn eerste muzikautomaat in.

Champagne vloeide over het halfrond gebogen plexiglas, waaronder tachtig fonkelnieuwe singles met country en western, rock -'n- roll, ballads en gospels en natuurlijk de langzame blues, die ons naar de vergetelheid lokte en ons liet zwijmelen in een gevoelige amoureuze sfeer, dicht bij elkaar in het bontverlichte halfduister.

Instrumentaal of vocaal, de hits vulden de boxen.

De oorlog was voorbij, de wereld lag open, Nederland herrees en wij jongeren feestten en toastten op een nieuw begin.

Natuurlijk spraken Broer en ik in de winkel van slager Smits over die turbulente tijd, de roes van de bevrijding, die nog jaren zou duren.

Maar eenmaal op straat buiten het gehoor van de andere klanten beleefden we een stukje geschiedenis van vóór die tijd: de evacuatie.

De evacuatie

De laatste vijf weken vóór de intocht van de Engelsen.

Vijfendertig donkere dagen als aanzet van de euforie.

Het begon op 18 september 1944.

De bewoners van de Molenstraat, de Markt en de Koestraat moesten evacueren.

Dus ook pa en moeke Van Overbeek met hun zeven kinderen en pa en ma Beks met zeven kinderen.

We trokken gezamenlijk naar Hannes van Hooff, vriend van de twee pa's.

Hannes runde een boerderij en herberg waar nu camping "De Bocht" ligt. Met z'n achttienen sliepen, aten, dronken, ja leefden we in het karhuis.



De familie Beks geëvacueerd bij Hannes van Hooff aan de Oude Grintweg

Een tochtig, vochtig vertrek zonder nagenoeg de meest elementaire behoeften. Op een plee en een pomp in de voorstal na was niets voorhanden en vooral onze ouders droegen daarvan de lasten.

Voor ons kinderen vergoedde het ongewone veel: geen school, het buitenleven, de boerderij, de kinderen van evacués in de omtrek. Met hen struinden we de contreien af, speelden we verstoppertje of rovertje en voerden we onze eigen oorlog met de boerenkinderen uit de buurt.

Soms sloten we vrede met ze en maakten we één front tegen de echte vijand.

We slopen dan door de velden richting het dorp en met de wijsvinger als schiettuig en met een uitgesproken 'pang-pang' maakten we menig mof in de omtrek koud.

Als de Duitsers ons zagen, stuurden ze ons met een "zurück nach hause" het bos in.

We dropen af maar keerden na enkele dagen onverschrokken terug.

Een spel was het, van een weerloos muisje met een sterke kater.

Een ongelijke strijd die we op twee oktober onderbraken.



De brand begon in het kleptorentje maar breidde zich al gauw uit tot het hele dakwerk van de kerk

De kerk stond in brand

De kerk stond in brand en daar wilden mijn broers Peter, Frans en ik, kostte wat kost, bij zijn. We meden de plaatsen waar de soldaten doorgaans bivakkeerden en renden via

de Peperstraat, Helpad en Kerkpad en half buiten adem door het Noyenstraatje en een stukje Odulphusstraat naar de markt. We kwamen goddank geen Duitser tegen, niemand trouwens: alleen in het centrum tegenover Bakker Nuyens, vóór het huis van Mina "Mous" stond pastoor De Vries met kosten Hendriks en brandweercommandant Jan Louwers te praten. Ja, de brandweer was paraat ondanks een nooit te voorspellen kans op geschutsvuur. Aan de kant van de markt hield spuitmeester Jacques Leurs het dak van de zijbeuk nat. Hogerop joeg de wind de vlammen in de nok van oost naar west, van het kleptorentje naar zijn gehavende broer van zeventig meter hoogte, een ruïne bijna, doorzeefd met kogelgaten.

De dakleien spatten witheet uiteen.

Het vuur rukte op en verteerde grote delen van het dakbeschoot. Gloeiende stukken en delen van de spanten donderden omlaag, dwars door de gewelven op het meubilair beneden.

De kerkbanken en preekstoel vatten vlam en voerden achter het glas-in-lood-raam een schimmenspel op van rook en vuur.

De kerk kreunde in haar voegen en vocht een verloren strijd tegenover een overmacht van vlammen.

'Ze gaat eraan', schreeuwde dorpsgenoot Pietje Louwers plots. Uit het niets stond hij achter ons.

Een granaat loeide.

Jacques Leurs ging op de grond liggen en bluste door.

Broer Frans vluchtte bij sigarenwinkel Smetsers binnen en verdween in de kelder.

We schuilden achter een kastanjeboom.

De granaat schoot zijn doel voorbij en ontplofte op veilige afstand.



De dood van Jan Schoenmakers

Aan de noordkant verliet de zeventienjarige Jan Schoenmakers de kerk.

Niet zonder gevaar had hij het laatste kleingood uit de sacristie gered: cibories, kelken en een kostbaar kruisbeeld.

De klus was geklaard, hij kon naar huis en koos de kortste weg langs slagerij Van Haaren.

Bij het kantongerecht keek hij nog eenmaal om, geboeid door de vonkenregen boven het kerkdak en verdween in de Kerkstraat.

De Tommy's schoten een tweede granaat af.

Het projectiel brulde laag boven de zuidwesthoek van het dorp, verloor snel hoogte en sloeg een krater in het hoekhuis Kerkstraat-Nieuwstraat, waar Jan juist een opstap op de verhoogde stoep wilde maken.

Het bleef bij pogen, de granaat trof hem voluit.

Jan stierf ter plaatse.

We vluchtten terug naar de Oude Grintweg

Peter en ik besloten te vertrekken.

Via de St. Odulphusstraat vluchtten we naar de Oude Grintweg.

“Weegens voordurende beschieting van de toren gesloten”, stond heel toepasselijk op de schuifdeuren van het pakhuis van de Boerenbond.

Iets verderop al, bij dorpsomroeper Sjef Smeets, hield de bebouwing op en strekten zich eindeloze stoppelvelden uit.

Afgemaaid koren, met om de vier, vijf meter gegraven schuttersputjes, parallel met de Oude Grintweg.

Achter ons hoorden we iemand in looppas.

‘Het is Janus’, fluisterde Peter verbaasd toen ie omkeek.

Janus stond niet bekend als de held van Oirschot.

‘We nemen hem te grazen, we springen in een putje’, stelde Peter voor en hup daar zaten we tussen het zwart en rood akkerzand.

Na enkele tellen keken we boven de rand uit.

Janus was spoorloos.

Pas na enkele minuten stak hij aarzelend zijn kruin boven het zand van een putje uit.

Dolle pret dus, we lachten hard en vooral kort.

Want door een enorme explosie verkrampden onze lachspieren.

In haar kielzog hoorden we een schier eindeloos gedonder.

We doken omlaag.

De grond dreunde.

‘Een bombardement’, meende Peter na aanhoudende inslagen.

Scherven floten rakelings over onze hoofden.

Ik begon te huilen.

‘Houd je rustig verdomme’, vloekte Peter boven het lawaai uit en hij boog zich over mij heen.

Onbewust kneep hij keihard in mijn arm, bij iedere inslag harder.

We kropen dicht in elkaar, tot we één hoopje angst werden.

Peter prevelde een gebedje, zijn adem rook naar tabak.

Blindgangers jankten en explodeerden niet ver achter ons.

Peter beukte met zijn vuist tegen het zand, zijn ogen puilden uit.

‘Laat die hel in godsnaam ophouden’, schreeuwde hij.

En merkwaardig, als door een wonder heerste er na nog een paar doffe slagen een abrupte rust.

Een vreemde serene stilte, met achter die stilte het monotone geknetter van het brandende hout in de kerk.

Peter glimlachte en van zijn gezicht sijpelde zweet.

Langzaam ontspande hij zijn hand om mijn arm en kon mijn bloed weer stromen.

Hij pakte mijn hoofd in beide handen en schudde het wild heen en weer.

We huilden en lachten tegelijk.

‘Het is over’, zei hij zacht, ‘misschien’, zei hij er vlug achteraan.

Hij wachtte nog even, maakte zich van me los en krabbelde overeind.

Heel voorzichtig keek hij boven de rand uit.

De toren

‘De toren’, mompelde hij en kwam niet verder.

Ik schoot omhoog.

‘Ja, de toren’, herhaalde ik.

Een enorme stofwolk vervuilde de lucht, die zich traag naar boven bewoog en de ruimte vulde, waar eens de galmgaten prijkten.

De bovenste helft had het hoofd gebogen, zijn verzet was gebroken, vierhonderd jaar teken van godsvrucht lag in puin.

Ik gaf over van emotie.

'Ik wil naar huis', zei ik, 'het is genoeg geweest.'

Peter knikte.

We kropen uit de put en vergaten Janus.

Als geslagen honden liepen we de Oude Grintweg af.

Bij Van de Kerkhof, net vóór de herberg, kwamen we Toon tegen.

Toon, een middenvijftiger, was kostganger bij Hannes.

Hij liep mank, met altijd een arm op zijn rug, maar nu maakte hij die arm los en ging recht voor ons staan.

'Dat mogen jullie nooit vergeten', waarschuwde hij met een dreigende wijsvinger, 'twee oktober negentienhonderdvierenveertig is de toren van Oirschot omgeschoten, dat mogen jullie nooit vergeten.'

'Nee, Toon', beloofden we, 'we zullen het onthouden'.

Natuurlijk deden we dat.

Bepaalde gebeurtenissen vergeet je nooit.

Zij worden als bakens langs je levensweg.

Je kijkt om en beziet ze op afstand.

Gebrand in je geheugen vlammen ze van tijd tot tijd op, gewild, soms ongewild.



Peter Beks 18 jaar



Frans Beks 15 jaar



Hans Beks 10 jaar





Een luchtfoto van de Gasthuisstraat in 1940. Vooraan rechts het consultatiebureau, met aansluitend huize St. Joris met kapel. Het daarop volgende pand met de langwerpige aanbouw was het K.J.V.- huis. Tussen deze beide panden liep de Notelsestaat, een zandweg naar de molen van Verbruggen. Verder was het daar in die tijd een open vlakte tot aan de molen toe. Landbouwgrond. Nu is het helemaal volgebouwd. Helemaal rechts op de foto is nog een klein stukje van dat zandweggetje te zien.

Iets verder op ligt aan dezelfde kant op de hoek een vrijstaand pand, waar de familie Priem woonde. Later is daar de familie Van Zelst gaan wonen. Daartussen in, dus tussen het pand van de familie Priem en het KJV-huis is nadien de St. Jorisstraat aangelegd.

Verder naar het noorden en niet zichtbaar op de foto stond de Boterfabriek en het pakhuis van de Boerenbond. Daarachter begon de Oude Grintweg met erlangs de schuttersputjes, waarvan Hans Beks melding maakt in dit ooggetuigenverslag. Tegenover de Oude Grintweg begon de St. Odulphusstraat, waarvan Hans Beks eveneens melding maakt in zijn verslag.

Helemaal linksboven op de foto is nog een klein stukje te zien van deze straat, die naar de markt loopt. Ook is een gedeelte te zien van het pand van de De Vier Quartieren en het pand, waar de familie Van Esch heeft gewoond. (Thans de Heemkamer van de Heemkundekring). Ook is "De Latijnse School" duidelijk te zien. Daar was toentertijd meubelfabriek "Tret" in gevestigd.